
In- och omvärldsanalys, fritid

2014-10-16

Ann-Christin Rudström, Jessica Rök

Innehållsförteckning

1	Om omvärldsanalysen	3
2	Nuläge	3
2.1	Samhällsutveckling	3
2.2	Fritidspolitik i Sverige och Nacka	5
3	Trender	6
3.1	Upplevelseorienterad befolkning och livsstilar	6
3.2	Fritidens betydelse för god livsmiljö.....	7
3.3	Fritid som varumärke	7
3.4	Ett nytt civilsamhälle	8
4	Utmaningar och utvecklingsområden	8
4.1	Tillgänglig fritid	8
4.2	Förändrade former för engagemang.....	9
4.3	Fritidsfrågor i samhällsbyggandet	10
5	Referenser	11

I Om omvärldsanalysen

Samordnings- och utvecklingsenheten har fått i uppdrag att göra en in- och omvärldsanalys kopplat till fritidsnämndens ansvarsområde. Rapporten är en av flera pusselbitar som tillsammans kommer att utgöra ett underlag för fritidsprocessens fortsatta arbete med att i hög omfattning bidra till Nackas utveckling. Kultur kan vara en fritidsaktivitet och en fördjupning av kulturfrågan finns i en motsvarande rapport som har tagits fram för kulturprocessen

Det sammanställda materialet är en analys som bygger på, genomgång politiska dokument, forskning och litteratur inom området, intervjuer med nyckelpersoner samt intern och extern statistik.

2 Nuläge

2.1 Samhällsutveckling

Befolkningsutveckling

Under 2013 skedde den största befolkningsstillväxten i Sverige sedan 1946. Stockholms län står för nästan 40 % av Sveriges befolkningsökning. Det beror dels på naturlig befolkningsökning dvs. att antalet födda har överstigit antalet döda. Dessutom sker en ökad inflyttning från andra länder.

Nacka tillhör en av de kommuner som både växer mest i länet och i landet. I dagsläget bor drygt 94 000 personer i kommunen. Fram till 2030 förväntas kommunen bygga minst 14 000 nya bostäder, vilket kommer att öka Nackas befolkning ytterligare. Individualisering och ökad mångfald har skapat en ökad heterogenitet i samhället. Även Nacka går mot en ökad heterogenitet och en utveckling med fler äldre och fler barn. Till följd av befolkningsstillväxten ställs höga krav på investeringar i infrastruktur och lokaler för skola, vård, omsorg och fritid.

Nackas översiktsplan beskriver värdet av den blåa och gröna strukturen för människors fritidsmöjligheter. Översiktsplanen framhåller att medborgare ska ha god tillgång till ett bra och varierat utbud av idrotts- och fritidsanläggning samt friluftsområden. Den kapacitetsutredning¹ som är framtagen för fritidsområdet beskriver vilken kapacitet motionslokaler, motions- och rekreationsområden behöver ha när Nackas befolkning växer.

Fritidsstatistik

Fritidsstatistik brukar bygga på statistik som handlar om idrottsvanor, kulturvanor och föreningsvanor. Ofta har fritidsstatistikstiken också fokus på barn och unga eftersom det är en politiskt prioriterad grupp.

---

¹ – Kapacitetsutredning av idrottsanläggningar i Nacka kommun;
– Anläggningskapacitet i Nacka kommun;
– Anläggningar och ytor för idrott, spontanidrott och rekreation i Nacka kommun

Många unga är aktiva inom både kultur och idrott på sin fritid. Det är fler som idrottar/motionerar varje vecka än som är kulturaktiva. Idrottsstatistiken visar att den vanligaste idrottsaktiviteten bland barn och unga är löpning och promenad och fotboll. Fotboll är den mest populära tävlingsaktiviteten därefter kommer innebandy och löpning. Bland vuxna (från 26 år) är de vanligaste motionsformerna promenader, löpning och styrketräning och tävlingsformerna löpning, golf och fotboll. Fler pojkar än flickor ägnar sig åt föreningsidrottande och på så sätt får pojkar en större del av det offentliga stödet.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor sammanställer regelbundet indikatorer som rör ungas livsvillkor i rapporten *Ung idag*. Där framgår att flickor i större utsträckning än pojkar är aktiva kulturutövare. Detta gäller allt förutom musik där pojkar är mer aktiva. De offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musikskolor, kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser där musiken är dominerande. Detta bidrar till att pojkar i större utsträckning än flickor tar del av det offentligt finansierade fritidsutbudet.

Unga med funktionsnedsättning är mindre aktiva på sin fritid än unga utan funktionsnedsättning. Skillnaderna är relativt små mellan grupperna i kulturaktiviteter och föreningsliv, men större i motionsaktiviteter och idrottsutövande. En orsak till detta handlar om bristen på tillgänglighet, där tillgängligheten innefattar såväl den fysiska lokalen och möjligheten att ta sig till lokalen som information om fritidsverksamheten och bemötandet av personal och andra ungdomar.

Unga hbtq-personer² är en annan grupp som är mindre aktiva på sin fritid, även här finns den största skillnaden inom motion och idrott. Idrottsrörelsen står inför stora utmaningar att skapa icke-diskriminerande miljöer.

Föreningsliv

Sverige har en lång tradition av aktiva folkrörelser, dessa var viktiga under 1800-talet och i början av 1900-talet och hade ofta fokus på människors rättigheter. Under den offentliga sektorns framväxt kommunaliserades flera uppgifter och föreningslivet fokuserade istället främst på kultur- och fritidsaktiviteter. Omfattningen av svenskt föreningsliv anses unikt i världen. I dagsläget brukar föreningsliv, idéburna organisationer, folkrörelser gå under benämningen civilsamhället.

Civilsamhällets betydelse för samhällsutvecklingen blivit alltmer betydande och ett intresse för civilsamhället som en samhällsaktör växer fram. Ett exempel på detta är Sveriges kommuner och landstings arbete för att vidareutveckla

---

² Hbtq är en förkortning för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter.

samverkan med civilsamhället. Även utbildningsdepartementet har fått i uppdrag att utreda hur det civila samhället kan stärkas, detta ska redovisas 2016.

Ungas deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant de senaste 20 åren. Unga tjejer med utländsk bakgrund deltar mindre än tjejer med svensk bakgrund i idrottsföreningslivet. Enligt undersökningar är det högutbildade män i lägre medelåldern (30-44 år), som är mest aktiva i föreningslivet. Även yrkesarbetande och föräldrar med hemmavarande barn är ideellt aktiva i större utsträckning än andra.

Fritid och hälsa

Stillasittande livsstilar och stress ökar i samhället och med dem risken för ohälsa, kroniska sjukdomar och för tidig död. Sjukdomar orsakade av stillasittande skapar förutom lidande, stora kostnader för samhället. Idag finns det vetenskapliga bevis för att fysisk aktivitet ger positiva effekter på hälsa och välbefinnande. Ett av de mest effektiva sätten att främja fysisk aktivitet i befolkningen är att se till att det finns goda möjligheter till vardagsmotion. Det är också viktigt med god tillgång till anläggningar och ytor för friluftsliv, rekreation, motion och idrott.

Kapacitetsutredningen beskriver vad Nacka behöver prioritera i form av ytor för återhämtning och fysisk aktivitet. Även kulturens påverkan på människors hälsa beforskas alltmer och flera landsting skriver inte bara fysisk aktivitet på recept utan provar även kultur på recept.

Globalisering och digitalisering

Vi lever i en allt mer globaliserad verklighet. Ett ökat flöde av människor och en mångfald av kulturer öppnar nya dörrar för en bredare syn på vad fritiden kan innehålla. Efterfrågan av fritidsaktiviteter blir både större och mer mångfasetterad. Tillgången på information dygnet runt ställer krav på både utbud och arenor för fritidsaktiviteter. Internet har blivit en viktig arena för unga människors fritid.

Teknisk utveckling har förändrat hur vi kommunicerar. Den virtuella och den fysiska världen blir allt mer överlappande och sammanbindande. Datorerna blir allt mer flyttbara och skillnaden mellan datorer och mobiltelefoner är på väg att upplösas. Idag är det möjligt att kommunicera virtuellt och fysiskt mer eller mindre samtidigt vilket är en utmaning när den fysiska miljön formas.

2.2 Fritidspolitik i Sverige och Nacka

Nationell fritidspolitik

Fritidspolitiken består av flera olika politikområden. Mål inom följande områden brukar räknas till fritidspolitiken:

- Civilsamhällespolitiken
- Ungdomspolitiken
- Idrottspolitiken
- Kulturpolitiken
- Friluftspolitiken

Fritidspolitikens syfte är att skapa förutsättningar för en meningsfull fritid. Barn och unga är en prioriterad målgrupp. Fritidspolitikern ersätter inte socialpolitiken eller integrationspolitiken även om insatser inom fritidsområdet ibland tenderar att användas för att möta utmaningar inom dessa områden.

Fritidspolitik i Nacka

Fritidspolitikern i Nacka har stort fokus på barn- och ungas rätt till en rik och varierad fritid. Enligt majoritetsprogram och det idrottspolitiska programmet är inriktningen på Nackas fritidspolitik att erbjuda möjlighet till ett brett idrotts- och kulturliv. Kommunen ska skapa goda förutsättningar för föreningar, enskilda och företag att verka inom idrotts- och fritidsområdet. Den ska även medverka till att nya fritidsanläggningar kommer till och ge bidrag till idrotten och föreningslivet.

Enligt fritidsnämndens reglemente är nämnden ansvarig för investeringar och underhåll inom fritidsområdet. Nämnden ansvarar också för att stödja föreningar samt samverka och föra dialog med föreningar och organisationer.

En genomgång av fritidsnämndens strategiska mål visar att de präglas av betydelsen av mångsidig verksamhet i kommunens anläggningar. Målen handlar också om trygghet, jämställdhet och tillgänglighet. De senaste åren har nämnden satsat på en utvecklad fritidsverksamhet, underhåll av lekplatser och konstgräsplaner samt investering till simhallar. Även ökad tillgänglighet och skötsel av kommunens grönområden är prioriterade områden.

Enligt medborgarundersökningen upplever en övervägande majoritet att kommunens fritidsutbud är rikt och varierat. Medborgare är också nöjda med tillgången på parker, grönområden och natur. Ungdomarna är nöjda med fritidsgårdsverksamheten.

3 Trender

3.1 Upplevelseorienterad befolkning och livsstilar

I ett heterogent samhälle finns utrymme för fler olika livsstilar och med det en efterfrågan på ett brett utbud av fritidsaktiviteter.

I ett samhälle där allt större fokus läggs på vår hjärnkapacitet förändras fritidens betydelse. Det blir mindre viktigt med kroppslig återhämtning och mer viktigt med mental återhämtning. Samtidigt blir det allt viktigare att under fritiden kompensera en stillasittande livsstil. Både kulturupplevelser och rekreation i natur får allt större betydelse. De senaste 50 åren har fritidens fokus förskjutits från återhämtning, i form av vila, till nöje, njutning och upplevelser och människor lägger allt mer pengar på upplevelser. Men i takt med att människor får det allt bättre ekonomiskt har tid och energi dykt upp som två nya valutor. Fritiden har blivit en statusmarkör. Exempel på detta är att tidskrävande aktiviteter som att träna inför maraton, baka surdegsbröd eller att göra långkok ökar i popularitet.

En annan viktig del av fritiden är möjligheten att göra saker tillsammans. Analysföretaget Kairos Future menar att den upplevelsen som är mest värd för människor är den de upplever *tillsammans* med vänner eller familj. Att möta tillsammans- behovet är en utmaning för både näringslivet och det offentligt finansierade fritidsutbudet.

Konsumenternas utgifter för rekreation och kultur ökar tillsammans med deras förväntan att uppleva något nytt på sin fritid. Detta skapar möjligheter för företag. Besöksnäringen är ett konkret exempel på fritidens betydelse för tillväxten. Det är idag en av världens mest växande industrier och breddas allt mer för att kunna ge större utbud av upplevelser samt mer individanpassade upplevelser.

3.2 Fritidens betydelse för god livsmiljö

Möjligheten att idrotta, tillgången till ett rikt kulturutbud och tillgång till naturvärden blir allt viktigare faktorer för val av bostadsmiljö. Saknas möjligheten till rekreation i det direkta närområdet blir goda kommunikationer till naturområden och andra ställen där människor vill spendera sin fritid extra viktigt.

Fysisk inaktivitet leder till stora samhällskostnader vilket har bidragit till att samhällsplaneringen i större utsträckning än tidigare har ett hälsoperspektiv. Möjligheten att gå och cykla är viktigt. Det är viktigt att stråk, noder och platser hänger samman och att det finns goda möjligheter att gå och cykla. På så sätt stödjer samhällsplaneringen fysisk aktivitet och vardagsmotion.

Idag visar trenden att fler vill ägna sig åt utomhusaktiviteter. Exempel är att löpning och utomhusgym samt kickbike och skateboard ökar i popularitet. Detta gör att det blir allt viktigare med möjlighet till spontanidrott och mötesplatser för umgänge samt infrastruktur som gör det lätt att ta sig till anläggningar och motionsspår. Forskningen framhåller att det framför allt är viktigt att planera för en variation och bredd i utbudet av anläggningar och platser för fritid. Detta innebär att en kommun behöver kunna planera för allt ifrån multiarenor till platser för spontanidrott, för ordnade parker likväl som för orörda naturområden.

3.3 Fritid som varumärke

Att på olika sätt utveckla och stärka varumärken som en del av ett strategiskt arbete blir allt vanligare både inom näringslivet och bland kommuner och regioner. Möjligheten till en rik fritid ökar attraktiviteten i en kommun eller i ett område och används alltmer aktivt i marknadsföringssyfte. Det finns kommuner som t.ex. marknadsför sig som promenadstad eller cykelstad. Naturreseptat, hav och sjöar utgör en del av Nackas varumärke. Därför blir även möjligheten till en rik fritid en del av varumärket.

Tillväxt

Det finns ett starkt samband mellan kultur, socialt kapital och tillväxt i lokalsamhället. Ett rikt kulturliv gör ett område attraktivt och gör att företag vill etablera sig och personer vill bo och besöka ett område. Detta är en viktigt förutsättning för en dygnet-runt-ekonomi.

Gränsen mellan fritid och arbete blir alltmer flytande. Det finns forskning som visar att företag väljer i allt större utsträckning att etablera sig på platser som uppfattas som attraktiva för den typ av anställda som företaget söker. Det innebär att företagen flyttar till platser som har potential att attrahera den önskvärda kompetensen, eller dit arbetskraften redan finns. Att använda möjligheten till en rik fritid som varumärke ökar möjligheten för företag att etablera sig i Nacka.

3.4 Ett nytt civilsamhälle

I en globaliserad och digitaliserad värld ökar också behovet av fysiska möten och känsla av samhörighet. Fritiden har stor potential att bidra till ökad samhörighet.

Engagemanget för lokalsamhället ökar och engagemanget uttrycker också betydelsen av den fria tiden och att själv kunna forma sin närmiljö. Viljan att engagera sig i lokalsamhället och i föreningslivet är ett sätt att bygga socialt kapital. Genom att skapa inkluderande miljöer där sammanhållning uppmuntras ökar det sociala kapitalet

Trenden visar att engagemanget tar sig uttryck på andra sätt än de organisationsstrukturer som föreningslivet bygger på. Nya organisationsformer växer fram, ofta i nätverksformer, men det finns också en ökad professionalisering. Här saknas de strukturer och hierarkier som återfinns i de traditionella organisationsformerna. Forskning visar att offentligt stöd gynnar större organisationer med traditionell föreningsdemokrati.

4 Utmaningar och utvecklingsområden

4.1 Tillgänglig fritid

Tillgänglighet är ett begrepp som kan ha flera olika betydelser. Det kan handla om fysisk tillgänglighet och möjligheten för personer med funktionsnedsättning att ha en rik fritid. Det handlar också om att skapa likvärdiga möjligheter till en rik fritid oavsett kön, etnisk bakgrund, religionstillhörighet, sexuell läggning eller ålder. Idag får pojkar en större del av de offentliga medlen än flickor. Flickor med utländsk bakgrund, barn och unga med funktionsnedsättning och unga hbtq-personer får minst. En stor utmaning för idrottsrörelsen är att bli mindre diskriminerande.

Många idrottsföreningar satsar idag på att skapa goda förutsättningar för elitidrottare med exempelvis tidig specialisering som följd. Detta skapar sämre tillgänglighet för barn och unga som inte är beredda att satsa i tidig ålder.

När gränsdragningen mellan arbete och fritid blir flytande kommer kraven på service, fritids- och kulturaktiviteter utanför traditionella öppettider att öka. En negativ konsekvens av otydliga gränser mellan arbete och fritid är att den stressrelaterade ohälsan ökar. Genom att erbjuda tillgängliga naturreservat och ett rikt kulturliv kan Nacka erbjuda möjligheter för återhämtning.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka

- Hur kan kommunen driva på utvecklingen att skapa ickediskriminerande miljöer?
- Motsvarar de offentligt finansierade arenorna de aktiviteter som medborgare vill ägna sig åt?
- Hur kan fritidsnämnden bidra till att skapa lika förutsättningar för pojkar och flickor?
- Fler vill göra saker tillsammans på fritiden, vad innebär det för kommunal fritidspolitik?
- Hur kan Nacka stimulera olika fritidsaktörer för att fritiden ska spegla ett samhälle med mångfald?
- ...

4.2 Förändrade former för engagemang

Skillnaden mellan ideellt och professionellt arbete blir på många områden allt mer diffus. Ett förändrat civilsamhällets ställer krav på att samverka med och stödja både gamla som nya organisationsformer. Som offentlig finansiär behöver kommuner utveckla förmågan att känna igen det nya civilsamhället som växer fram. Synen på vilka organisationer som ska få föreningsbidrag kan behöva omprövas, likväl som formen för dialog och samverkan. Detta är en demokratisk utvecklingsfråga för hela kommunen som berör vilka som får inflytande över den kommunala verksamheten och vilka som får ta del av det offentliga stödet.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka

- Hur ska man bäst stödja det ”nya” civilsamhället och dess aktiviteter?
- Hur kan Nacka utveckla formerna för dialog med civilsamhället?
  - Hur kan åsikter och idéer som formuleras på nya sätt av icke-traditionella organisationer förmedlas in i politiken?
  - Hur skapar Nacka förutsättningar för inflytande och aktivt deltagande i utbudsskapandet?
- Hur kan fritidsnämnden ytterligare bidra till öppenhet och mångfald?
  - Hur kan fritidsnämnden bidra till att bygga socialt kapital?
- Vad ska kommunen stödja och varför?
- Hur kan Nacka möta det behov som efterfrågas då former för engagemang i föreningsliv skiftar över tid?
- Hur ser Nacka på den alltmer diffusa gränsen mellan ideell och professionell verksamhet?
  - Vad blir politikernas roll i en allt mer privatiserad fritidssektor?
- Hur kan fritidsnämnden bidra till att skapa ett gynnsamt klimat för upplevelseindustrin?

4.3 Fritidsfrågor i samhällsbyggandet

Enligt kapacitetsutredningen står kommunen inför stora investeringsbehov i anläggningar och miljöer för idrott och rekreation. Utmaning ligger i att tillgodose ökat behov av anläggningar samtidigt som befintliga måste renoveras och utvecklas. Utmaningen ligger också i hur anläggningar, lokaler och mötesplatser ska utformas för att kunna erbjuda ett brett och varierat utbud.

Närheten till storstaden ger Nacka stor tillgång till ett stort fritidsutbud i form av exempelvis kultur- och idrottsevenemang. Nacka kan hitta en egen profil för att konkurrera med och komplettera Stockholms utbud. Nackas närhet till naturområden, hav och sjöar är en del av Nackas profil. När befolkningen växer behöver Nacka skapa förutsättningar för ett utökat friluftsliv och samtidigt värna och utveckla natur- och kulturvärden. Närheten till naturen är en viktig utgångspunkt i kommunens fortsatta utveckling. När bilen inte längre är norm behöver sammanhängande stråk skapas av gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik.

En utmaning blir att skapa goda kommunikationer till ytkrävande anläggningar och lokaler, som inte kommer att få rum i Nacka stad. En annan utmaning är att skapa acceptans för att fritidsanläggningar och parker kan behöva utformas på ett nytt sätt i Nacka stad.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka

- Hur kan fritidsnämnden bidra till en nära och nyskapande stad?
- Hur kan fritidsnämnden bidra till att stärka Nackas varumärke?
- Hur ska Nacka planera för rika möjligheter till friluftsliv och samtidigt ta hänsyn till naturens förutsättningar?
- Hur ska fritiden bidra till ett jämställt, demokratiskt och integrerat samhälle?
  - Hur balanserar kommunen samhällsnyttan och egennyttan i planering av fritidsaktiviteter?
  - Hur kan kommunen skapa flexibla lokaler och anläggningar?
- Vilken betydelse har fritiden för utformningen av lokala centra?
- Vilken betydelse har fritiden för utformning av infrastruktur i form av gång- och cykelvägar?
- Var är viktigt vid placering av nya anläggningar?
  - Stordriftsfördelar?
  - Regionalt perspektiv?
- Hur kan fritidsnämnden skaffa sig god kännedom om vad medborgare vill göra på fritiden?
- ...

5 Referenser

- www.nacka.se
- Lokala hemsidor för de partier som sitter i Nacka kommunfullmäktige
- Kapacitetsutredning av idrottsanläggningar i Nacka kommun, Johan Faskunger 2014
- Anläggningskapacitet i Nacka kommun, Johan Faskunger 2014
- Anläggningar och ytor för idrott, spontanidrott och rekreation i Nacka kommun, Johan Faskunger 2014
- www.regeringen.se
  - Framtidskommissionens slutrapport
  - Framtidskommissionens underlagsrapport om civilsamhället
- www.kulturradet.se
- www.kulturanalys.se
- www.mucl.se
- www.skl.se
- www.kairosfuture.com
  - Så vill vi bo – svenska folkets boendevärderingar 2013
  - Framtidens upplevelser
  - Framtidens utomhusupplevelser

Öppenhet och mångfald

*Vi har förtroende och respekt för människors kunskap
och egna förmåga - samt för deras vilja att ta ansvar*

